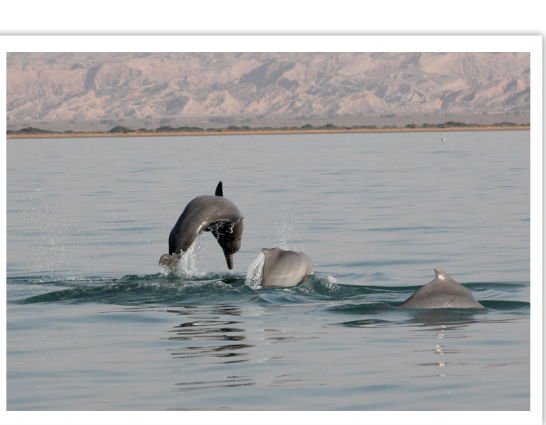

دلفین در تاریخ و ادبیات

● نام دلفین از کلمه یونانی دولفیس به معنای رحم نشات می‌گیرد. دلفین‌ها از گذشته در طول تاریخ مورد توجه انسان‌ها بوده‌اند. آنها نه تنها در فرهنگ و هنر آدمیان حضور پیدا کرده‌اند، بلکه برای کاربردهای گوناگونی مثل یافتن ماهی از آنها بهره گرفته شده است. ● دلفین‌ها از قدیم در افسانه‌های یونان حضور داشته‌اند و یونانیان دلفین‌ها را محترم می‌شمردند. تمداد زیادی سکه کشف شده مربوط به یونان قدیم وجود دارد که در آنها یک مرد در حال سواری بر پشت یک دلفین نشان داده شده است. ● از آثار مکتوب باقیمانده در رابطه با دلفین‌ها داستانی از آژوپ در ۶۰۰ سال قبل از میلاد است که در آن درباره دلفین‌ها سخن گفته است.

● افسانه‌های زیادی از یونان قدیم بر پایه دلفین‌ها وجود دارد که همه آنها به دیونیسوس برمی‌گردد. دیونیسوس یکی از بزرگترین خدایان جهان یونانی متاخر است. ● در یونان باستان پرش دلفین از روی امواج تولید شده توسط کشتی به فال نیک گرفته می‌شد. در فرهنگ ایرانیان دلفین نماد مهر پرستی است. در صنعت موسیقی نیز برخی از آثار کهن "جان دنور" از دلفین به عنوان نماد صلح و دوستی استفاده شده است. ● در افسانه‌های هندو نیز دلفین رودخانه گنگ شریک گنگا، خدای رودخانه گنگ است. ● دلفین گوژپشت عموماً با نام دلفین خالدار و یا دلفین سربی هم نام برده می‌شود.

دلفین گوژپشت اقیانوس هند نمایش‌هایی خارج از آب اجرا می‌کند، گرچه این نمایش‌ها بسیار اندک است.
عکس: نازنین محسنیان

▲ سکه معروف یونان باستان که بر روی آن تاراس سوار بر پشت دلفین است. در اساطیر یونانی، تاراس پسر خدای دریا بوده و خدای دریا با فرستادن دلفینی از کشتی آسیب دیده نجات پیدا کرد.

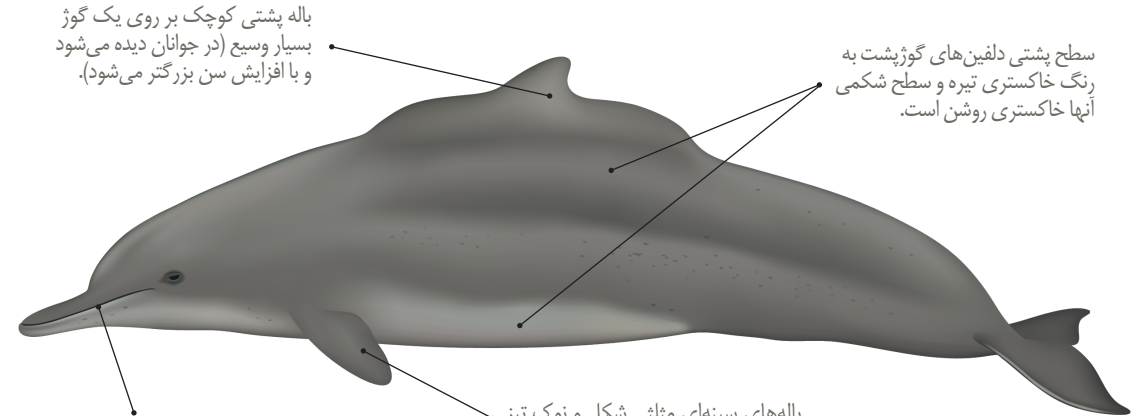
دلفین‌ها و انسان:

از هزاران سال پیش پستانداران دریایی برای انسان دارای ارزش فراوانی بوده‌اند. امروزه تماشای دلفین‌ها در زیستگاه طبیعی آنها موجب برقراری ارتباط میان انسان‌ها و دلفین‌ها شده است. دانشمندان با استفاده از این ارتباط اقدام به درمان بیماری‌های اعصاب و روان نمودند که نتایج موفقیت آمیزی داشته است. در برخی کشورهای جهان نظیر استرالیا، آفریقای جنوبی و کانادا، شاخه‌ای از طبیعت گردی به نام تماشای پستانداران دریایی (Dolphin Whatching & Whale Whatching) هر ساله درآمد پایداری را برای مردم محلی آن مناطق دارد. در ایران نیز تماشای دلفین بینی‌بطری در حد واسط جزیره قشم و هنگام و همچنین دلفین‌های گوژپشت و پورپویز بی‌باله در منطقه حفاظت شده حرا در شمال جزیره قشم و سرزمین اصلی ایران موجب رونق زندگی ساکنان محلی و نیز آشنایی بیشتر مردم با پستانداران دریایی شده است. هیجان تماشای دلفین‌ها در طبیعت بسیار بیشتر از دیدن آنها در دلفیناریوم‌ها و آکواریوم‌ها است.

حیات‌وحش ایران، دلفین گوژپشت اقیانوس هند صفحه‌یک

ویژگی‌های ظاهری

باله‌های سینه‌ای مثلثی شکل و نوک تیز ● سطح پشتی دلفین‌های گوژپشت به رنگ خاکستری تیره و سطح شکمی آنها خاکستری روشن است. ● باله پشتی کوچک بر روی یک گوژ بسیار وسیع (در جوانان دیده می‌شود. و با افزایش سن بزرگتر می‌شود).

▲ رفتارهایی یا سرک کشیدن دلفین گوژپشت یکی از رفتارهایی است که برای سنجیدن محیط اطراف انجام می‌دهد. عکس: نازنین محسنیان

دلفین گوژپشت از ماهی‌های خانواده شوریده، کفال، سنکسر، یال اسپس، شگ و موتوماهیان تغذیه می‌کند.

ویژگی‌های زیستی

● این گونه در سال ۱۸۲۹ توسط فردی به نام Cuvier شناخته شد. ● دلفین‌های گوژپشت در آب‌های ایران عمدتاً خاکستری رنگ و دارای برآمدگی گوژمانند مشخصی در جلوی باله پشتی هستند و از لحاظ شکل ظاهری شبیه گونه plumbea هستند. ● دلفین‌ها از حیواناتی هستند که سرعت رشد پایین و طول عمر بالایی دارند. آنها در طول زندگی خود به دفعات محدودی تولید مثل می‌کنند و برای مدتی نیز از نوزادان خود مراقبت می‌کنند. ● دلفین‌های گوژپشت عموماً تا ۴۰ سال عمر می‌کنند. ● از طریق یک سوراخ تنفسی که در سطح پشتی بدنشان قرار دارد تنفس می‌کنند. ● دلفین‌های گوژپشت عموماً در گروه‌های کمتر از ۱۰ تایی زندگی می‌کنند، هرچند گاهی در گروه‌های بزرگ تا ۱۰۰ تایی نیز مشاهده شده‌اند. ● در تمام طول سال جفت گیری می‌کنند. ● این گونه از دلفین‌ها سعی می‌کند تا با رفتن به اعماق و حرکت در جهت مخالف از مواجهه با قایق‌ها دوری کنند. ● تغذیه دلفین‌های گوژپشت عموماً در نواحی ماسه‌ای و نیز در نواحی صخره‌ای و مرجانی صورت می‌گیرد. ● دلفین‌ها حیواناتی گوشتخوار هستند و از آبزیانی نظیر: ماهی‌ها، سخت پوستان و نرم تنان تغذیه می‌کنند.

▲ آثاری از رد دندان و زخم هایی در ناحیه پشتی دلفین‌های گوژپشت قابل مشاهده است. عکس: نازنین محسنیان

▲ **دلفین گوژپشت برای نفس کشیدن به سطح آب می‌آید تا از اکسیژن موجود در هوا استفاده نماید.**

عکس: حامد محمدی شجاعی

● تغذیه آنها به این صورت است که افراد گله‌های ماهی را به سمت سواحل هدایت می‌کنند و سپس شکار خود را به تصرف در می‌آورند. ● دوره حاملگی دلفین‌های گوژپشت حدود ۱۰ الی ۱۲ ماه است. ● ماده‌ها در ۱۰ سالگی و نرها در ۱۲ تا ۱۳ سالگی به بلوغ جنسی می‌رسند.

● این دلفین‌ها برای مدت ۱ تا ۵ دقیقه به درون آب شیرجه می‌زنند. ● دلفین‌ها با ایجاد صداهایی به شکل موسیقی، سوت، کلیک مانند و … با هم ارتباط برقرار می‌کنند. گیرنده‌های شنوایی آنها می‌تواند صدایی با بسامد ۲۵۰ هرتز تا ۲۰۰ کیلوهرتز را دریافت کند. با این توانایی آنها قادرند تصویر دقیقی از جزئیات زیر دریا را به دقت نقشه یا عکس به هم ابلاغ کنند. ● هرگاه دلفین‌ها به منبع غذایی می‌رسند با ایجاد صداهایی، دلفین‌های دیگر را نیز باخبر می‌کنند تا شکاری دسته جمعی داشته باشند. این نوع شکار برای ماهیگیران و دیگر شکارچیان دریا نیز مفید است. ● دلفین‌های گوژپشت در تنفس عموماً یک الگوی یکنواخت به سطح آمدن و تنفس را نشان می‌دهند، در این حالت پوزه قبل از پیشانی بالای سطح آب قرار می‌گیرد. ● دلفین گوژپشت همانند دیگر دلفین‌ها یک ویژگی خاص رفتاری در سطح آب دارد.

حیات‌وحش ایران، دلفین گوژپشت اقیانوس هند صفحه‌سه

زیستگاه دلفین گوژپشت

▲ **دلفین گوژپشت به کل نشسته در جنگل‌های حرای قشم و همکاری جوامع محلی برای گزارش بیومتری.**

عکس: ارشیو انجمن طرح سرزمین

● حضور افراد جوان در جمعیت‌های مشاهده شده نشان دهنده حضور یک جمعیت تولیدمثل کننده در آب‌های ایران است. ● دلفین‌های گوژپشت در آب‌های جنوبی ایران شامل آب‌های اروند رود و خورموسی در استان خوزستان، پارک ملی دیر– نخیلو در استان بوشهر و منطقه حفاظت شده حرا در جزیره قشم در استان هرمزگان و خلیج گواتر در جنوب شرقی ایران در استان سیستان و بلوچستان حضور دارند. ● گزارش‌هایی از حضور دلفین گوژپشت در سایر نقاط نیز وجود دارد که تایید و ثبت آن نیاز به بررسی و تحقیق میدانی دارد. ● جنگل‌های حرا به دلیل وفور منابع غذایی محلی مناسب برای این گونه می‌باشد.

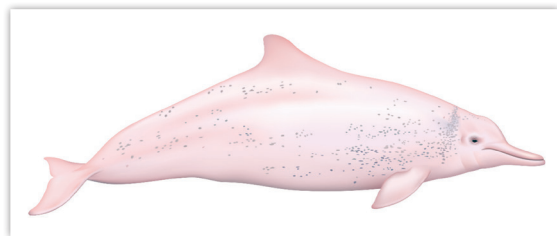
● پارک ملی دریایی دیر – نخیلو در ۱۸۰ کیلومتری جنوب شرقی بوشهر در بخش برد خون از توابع شهرستان دیر قرار گرفته است. این پارک ملی دارای جزایر نخیلو، تهمادون و ام الکرم و جنگل‌های حرای مل گنزه است.

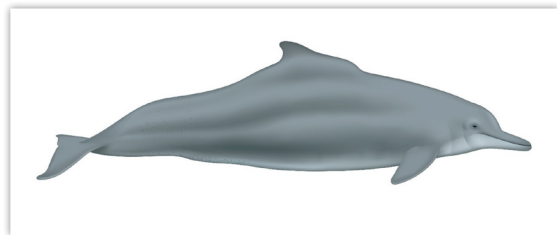
پراکنش دلفین گوژپشت اقیانوس هند در جهان

آنها ساکن مناطق گرم استوایی تا آب‌های ساحلی معتدل هستند. در اطراف دهانه رودخانه‌ها، مصب‌ها و جنگل‌های حرا دیده می‌شوند. در آب‌های محصوری همانند خلیج فارس، دریای سرخ و تا حدودی دریای مدیترانه پراکنش دارند.

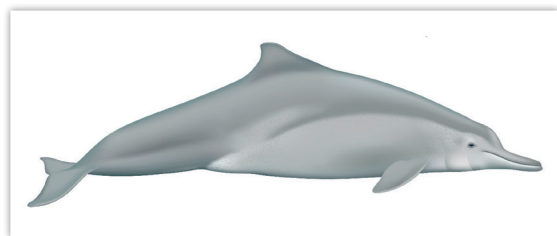
حیات‌وحش ایران، دلفین گوژپشت اقیانوس هند صفحه‌چهار

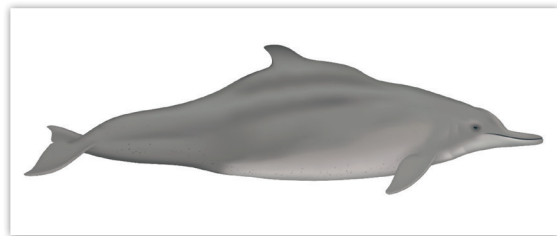
Indo-pacific humpback dolphin
Sousa chinensis
دلفین گوزپشت اقیانوس هند-آرام

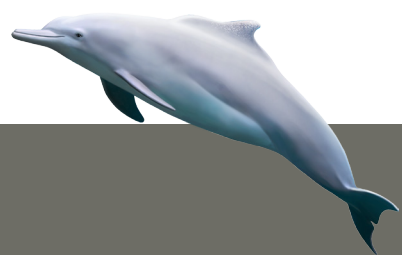
Atlantic Humpback Dolphin
Sousa teuszii
دلفین گوزپشت اطلس

Australian Humpback Dolphin
Sousa sahulensis
دلفین گوزپشت استرالیایی

Indian Ocean Humpback Dolphin
Sousa plumbea
دلفین گوزپشت اقیانوس هند

- دلفین‌های گوزپشت از جمله گروه‌هایی هستند که به شدت در معرض خطر فعالیت‌های انسانی هستند زیرا محل زیست آنها محل بسیاری از فعالیت‌های دریایی انسان است.
- کاهش جریان آب شیرین، صدهای زیر آب، تخریب زیستگاه، فعالیت‌های ماهیگیری و آلودگی‌های ناشی از تخلیه فاضلاب‌های صنعتی، کشاورزی و انسانی.
- از بزرگ‌ترین تهدیدات دلفین‌ها گرفتار شدن در تورهای گیل نت و تراول صیادان که به صورت صید ضمنی است. این دلفین‌ها برای زیست و تغذیه به آب‌های کم عمق ساحلی یعنی همان منطقه‌ای که محل ماهیگیری صیادان است وابسته‌اند و همین موجب به دام افتادن آن‌ها در تورهای ماهیگیری می‌شود.
- ورود پلاستیک‌ها، آفت کش‌ها، باکتری‌های کشنده و فلزات سنگین برای موجودات دریازی مخصوصا دلفین‌ها خطرناک است.
- فاضلاب‌های کشاورزی حاوی سموم مختلف، میزان تولید مثل دلفین‌ها را پایین می‌آورد و هم‌چنین باعث به دنیا آمدن نوزادان ناقص در جمعیت‌های این حیوانات می‌شود.
- ساخت و سازهای ساحلی و تغییرات صنعتی در محل زندگی این موجودات نیز از جمله عوامل تهدید زندگی آنها می‌باشد.
- سر و صدای ناشی از تردد قایق‌ها، کشتی‌ها، ساخت و سازهای ساحلی موجب تغییرات رفتاری در این حیوانات می‌شود.
- تردد قایق‌ها گاها موجب برخورد پروانه قایق و زخمی شدن و گاهی مرگ آنها می‌شود.
- تغییرات جهانی آب و هوا از جمله عواملی است که در سطح جهانی دلفین‌ها را تهدید می‌کند.
- کاهش انواع ماهی‌ها و سایر آبزیان به دلیل صید بی‌رویه یکی دیگر از تهدیدات این گونه محسوب می‌شود.

مرگ نوزاد دلفین گوزپشت در ساحل استان خوزستان
عکس: اداره کل محیط زیست استان خوزستان

اسکوئیدها برای تخم ریزی درون گرگور می‌روند و به دام می‌افتند. آنها از منابع غذایی مهم دلفین گوزپشت به شمار می‌روند.

عکس: هادی فهیمی

به گل نشستن پستانداران دریایی

- اصطلاح به گل نشستن پستانداران دریایی زمانی به کار می‌رود که پستانداران دریایی به دو شکل مرده یا زنده به ساحل بیایند و توانایی بازگشت به آب‌های عمیق‌تر را نداشته باشند. به گل نشستن پستانداران دریایی گاهی به صورت فردی یا گاهی دسته جمعی اتفاق می‌افتد. به گل نشستن فردی زمانی است که یک فرد به تنهایی به ساحل بیاید و به گل نشستن جمعی زمانی است که دو پستاندار یا بیشتر(در صورتی که مادر و فرزند نباشند) در یک زمان و با فاصله نزدیک به هم به ساحل بیایند. از مهمترین دلایل به گل نشستن می‌توان پیچیدگی شرایط توپوگرافی منطقه، آلودگی‌ها، شرایط آب و هوایی، شکارچیان، سموم طبیعی، اختلال در جهت یابی، بیماری، وابستگی گروهی و پیروی از رهبر گروه و صید و صیادی اشاره کرد.
- از اولین اقدامات حفاظتی صورت گرفته در ایران تشکیل شبکه ملی حفاظت و امداد و نجات پستانداران دریایی از پاییز ۱۳۸۹ است.
- با آموزش به گروه‌های هدف مانند افراد محلی، صیادان و گروه‌های مرتبط با دریا، به نجات آنها در هنگام به گل نشستن کمک می‌شود. اعمال اصلاحاتی نظیر کاهش زمان صید، گسترش سطح متحرک در بخش‌های اساسی تور و استفاده از حسگرها در کاهش مرگ و میر دلفین‌های گرفتار شده در تور موثر است.

دلفین گوزپشت اقیانوس هند در لیست آسیب پذیر "IUCN" قرار می‌گیرد. دلفین گوزپشت همانند دلفین بینی بطری و پورپوین بی باله بیشترین آمار به گل نشستن در سواحل جنوبی ایران را به خود اختصاص داده‌اند که عواملی نظیر فشار صیادی، تردد قایق‌ها و کشتی‌ها، تخریب زیستگاه و آلودگی و ... در آب‌های خلیج فارس در مرگ و میر آنها موثر است. از این رو انجمن طرح سرزمین پروژه ای را تحت عنوان " بررسی پراکنش و جمعیت دلفین گوزپشت برای حفاظت از آن در پارک ملی دیر- نخلیو و منطقه حفاظت شده مند" است تا اطلاعات بیشتری درباره جمعیت این گونه در این منطقه جمع آوری نماید. اطلاع رسانی و آموزش جوامع محلی به عنوان یکی از دینفعان به خصوص صیادان به دلیل ارتباط مستقیم با دریا و دانش آموزان به عنوان نسل آینده در اولویت کار خود قرار دارند. در این پروژه گشت‌های ماهانه دریایی و با استفاده از روش شناسایی از طریق عکس(Photo-Identification) انجام می‌گیرد. عکس گرفتن از آبزیان برای شناسایی یک کار چالش برانگیز اما ارزشمند است. هنگامی که از افراد عکاسی شده و هر فرد شناسایی شد، تصاویر تهیه شده از هر فرد به صورت کاتالوگ(آلبوم) برای یادداشت تعداد دفعات مشاهده و شناسایی افراد جدید نگهداری می‌شوند. همچنین عکس باید دارای کیفیت عالی باشد، یکی از مهم‌ترین جنبه‌های تحقیقات در این روش این است که به طور منظم کاتولوگ با تصاویر جدید به روز شود. به این ترتیب، تغییرات در افراد شناخته شده را می‌توان در طول زمان نظارت و پایش مشاهده کرد.

باله پشتی در دلفین‌ها همانند اثر انگشت در انسان بوده و برای هر فرد منحصر به فرد می‌باشد.
عکس: حامد مشیری

با استفاده از این روش، می‌توان در مورد حرکت دلفین‌ها، ساختار اجتماعی و برآوردی از تعداد آنها در یک جمعیت را در هنگام پایش بدست آوردند.

منابع:

● نیوی، س. م.، بی، صدیقی، ا.، نوربخش، ش. ۱۳۸۹. پستانداران دریایی خلیج فارس و دریای عمان، عوامل مرگ و میر گروهی، راهنمای میدانی امداد و نجات و شناسایی گونه‌های سازمان حفاظت محیط زیست. چاپ اول. ۱۸۹ ص.
● کریمی، م.، قدیریان، ط.، فیض الهی، ک. ۱۳۹۱. اطلس پستانداران ایران. سازمان حفاظت محیط زیست. ۲۸۸ صفحه.
● Braulik, G.T., Ranjbar, SH., Owfi, F., Aminirad, T., Dakhteh, S. M. H., Kamrani, E and Mohsenizadeh, F. 2010. Marine mammals records from Iran. Cetacean ref. manage. 11(1):49-63.
● FAO, 1994. Species identification guide marine mammals of the world, Rome, Italy.
● Geraci, J.R., and Lounsbury, V.J. 2005. Marine Mammals Ashore, A FieldGuide for Stranding, Second Edition, National Aquarium in Baltimore, ISBN: 0-9774609-0-8.
● Jefferson, T. A., Webber, M. A and Pitman, R. L. 2015. Marine mammals of the world, A comprehensive guide to their Identification. Elsevier academic press, Second edition. 617 p.
● http://www.iucnredlist.org
● Sarah Z. Dungan et al. : A review of the impacts of anthropogenic activities on the critically endangered eastern Taiwan Strait Indo-Pacific humpback dolphins(Sousa chinensis).
● The Conservation Programme for the Chinese White Dolphin in HongKong.Agriculture, Fisheries and Conservation Department 2000.
● Guido J. Parra et al.,The Indo-Pacific Humpback Dolphin, Sousa chinensis (Osbeck, 1765), in Australian Waters: A Summary of Current Knowledge.
● Karczmarski, L., Thornton, M. and Cockcroft, V.G. 1997. Description of selected behaviours of humpback dolphins. Aquatics Mammals, 23.3: 127-133.

گردآوری: نازنین محسینیان، شادی کرلایی، مریم دهقانیان، مریم یزدان‌بناه
طراح گرافیک: پویان محسینیان
صفحه آرا: حامد مشیری
تاریخ انتشار: زمستان ۱۳۹۴

آدرس: ایران - تهران - ۱۶۸۹۷۳۳۷۶۷
تلفن: ۰۲۱۲۸۲۳۲۸۹ (+۹۸۲۱)
www.plan4land.org | info@plan4land.org

لیست سرخ اتحادیه جهانی حفاظت از طبیعت (IUCN) در سال ۱۹۶۳ میلادی جهت نشان دادن وضعیت حفاظتی گونه‌های گیاهی و جانوری سراسر جهان به وجود آمد، این فهرست دارای ضوابطی برای ارزیابی میزان خطر انقراض هزاران گونه و زیرگونه در جهان است.

عکس جلد: حامد مشیری

وضعیت حفاظتی
دلفین گوزپشت اقیانوس هند در جهان

منقرض شده EX

گونه‌های باقی مانده در اسارت EW

درآستانه انقراض CR

درمعرض خطر EN

آسیب پذیر VU

تهدید پذیر NT

نگرانی کمتر LC

اطلاعات کافی نیست DD

وضعیت گونه ارزیابی نشده NE

حیات وحش ایران
Humpback Dolphin
دلفین گوزپشت

